

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ  
НАЦІОНАЛЬНА НАУКОВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА БІБЛІОТЕКА  
РАДА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ НААН

# ІСТОРІЯ ОСВІТИ, НАУКИ І ТЕХНІКИ В УКРАЇНІ

## *МАТЕРІАЛИ*

### *XIII Всеукраїнської конференції молодих учених та спеціалістів*

*ПРИСВЯЧЕНОЇ 100-РІЧЧЮ ВІД ЧАСУ УТВОРЕННЯ У СКЛАДІ  
МІНІСТЕРСТВА ЗЕМЕЛЬНИХ СПРАВ КОМІТЕТІВ – ВЧЕНОГО  
І СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ОСВІТИ (НИНІ –  
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ) ТА 80-РІЧЧЮ  
ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ АКАДЕМІКА НААН, ЗАСЛУЖЕНОГО ДІЯЧА  
НАУКИ І ТЕХНІКИ УКРАЇНИ, ГЕРОЯ УКРАЇНИ, ПРЕЗИДЕНТА  
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ (1996–2011)  
МИХАЙЛА ВАСИЛЬОВИЧА ЗУБЦЯ (1938–2014)*

м. Київ, 18 травня 2018 р.

Київ-2018

## АКАДЕМІК МИКОЛА ГРИШКО: ЕСКІЗ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

*Самородов В.М.<sup>2</sup>, Чеботарьова Л.В.<sup>2</sup>*

<sup>1</sup>*Полтавська державна аграрна академія (м. Полтава)*

<sup>2</sup>*Полтавський краєзнавчий музей імені Василя Кричевського (м. Полтава)*

Для життя та діяльності Національної академії наук України та Національної академії аграрних наук України 2018 р. пам'ятний та знаковий. Обидві ці високі інтелектуальні установи святкують 100-річчя ювілеї від дня свого заснування. Серед наукового загалу країни не так багато вчених, яких би об'єднувала діяльність у згаданих Академіях. З огляду на це, особистість академіка М.М. Гришка становить виключення, тож наводимо факти, які розкривають професійний творчий діапазон цього достойника.

Микола Гришко народився у Полтаві 6 січня 1901 р. Ще й досі в одному з куточків міста, в районі вулиці Монастирської, стоїть будиночок, в якому побачив світ майбутній вчений зі світовим ім'ям. Він зростав у мереживному оточенні садків, та квітників. З дитячих літ влітку залюбки допомагав дорослим поратися на городі, спостерігав, як поволі, але невпинно, зростають груші й яблуні, а взимку доглядав за кімнатними рослинами. Вже дорослим, згадуючи роки свого дитинства, Микола Миколайович наголошував, що саме в Полтаві в нього, тоді ще зовсім малого хлопчика, зародилася любов до рослин, «до пізнання і розумного використання їх властивостей». Вона, за словами академіка, й визначила його подальшу долю – бути агрономом.

У 1925 р. Микола Гришко закінчив Полтавський агрокооперативний політехнікум (нині це – Полтавська державна аграрна академія), отримавши диплом із відзнакою. Тут він сформувався як фахівець – сортознавець з дослідної справи пройшовши школу справжнього знавця цього напрямку – професора В.І. Сазанова. Тому не дивно, що на здібного випускника звернуло увагу керівництво навчального закладу. Його направили до Києва для здобуття, окрім агрономічної, ще й педагогічної освіти. Згодом Микола Гришко більш ніж 20 років присвятив викладанню агрономічних дисциплін у Києві, Сумах, Чернігові, Глухові. Але де б він не працював скрізь продовжував займатися дослідницькою роботою, надто із вивчення генетичних ресурсів польових культур. Він не тільки вивчав їх біологічні особливості, виділивши найпродуктивніші культивари, а й почав збирати їхні кращі місцеві зразки та форми. Їх, у вигляді відібраних найкращих чистих ліній він наполегливо впроваджував у виробництво. Тим самим дослідник підтверджував ідеї М.І. Вавилова, адже залучав адаптований матеріал до селекційного процесу. Підтвердження тому – організація М.М. Гришком у Майнівському сільськогосподарському технікумі інтродукційного пункту Всесоюзного інституту прикладної ботаніки та нових культур (1928 р.). Все це принесло свої плоди: ще будучи досить молодою людиною, Микола Миколайович здобув професорське звання. Його дуже поважали студенти, причому не лише рідного біологічного, а й інших факультетів, і залюбки відвідували цікаві лекції, які він читав. Микола Гришко першим написав і видав україномовний «Курс загальної генетики» (1933 р.) Підручник незабаром перевидали російською мовою, й він став базовим. У повоєнні роки його перевидали в Західній Європі.

Незважаючи на успіх у педагогічній діяльності, Микола Гришко згодом обрав-таки інший шлях – пішов у науку. Всесвітню славу він здобув, зокрема, як дослідник зміни спадковості у рослин. Виведені ним разом із учнями нові сорти конопель давали на 30–50% більше волокна і були придатні до механізованого збирання. До речі, вчені з Франції, Польщі, Італії, Угорщини почали використовувати розроблені Гришком селекційно-генетичні методи. Результатом копіткої роботи Миколи Гришка на селекційній ниві стало присудження йому, без захисту докторської дисертації найвищого наукового

ступеня – доктора сільськогосподарських наук. Це відбулося у 1936 році, а через три роки його обрали дійсним членом (академіком) Академії наук України (нині Національна академія наук України) (1939 р.) і членом її президії та призначили директором Інституту ботаніки (1939–1944). Саме у цей період, цькування, яких зазнали провідні радянські генетики у 1940-х роках, не оминули й академіка М.М. Гришка. Але це не зламало його, не змусило відступити від наукових і людських позицій – він залишився вірним генетиці.

Найулюбленишим дітищем Миколи Миколайовича став Центральний республіканський сад АН УРСР, який розбудовували під його керівництвом. Вже у березні 1944 року, очолюваний Миколою Миколайовичем невеличкий колектив фронтовиків та жінок – співробітників взявся за роботу. З часом їх сад перетворився на Національний ботанічний сад НАН України (НБС), якому в 1991 році присвоїли ім'я його головного стратега – академіка Миколи Гришка. Національний ботсад, який розкинув свої шати над схилами Дніпра у Києві, є не лише зеленою перлиною України, її візитівкою, а й живим пам'ятником вченому. Адже він завжди підкреслював: «Ми будуємо Ботанічний сад на віки. Сад буде в числі найкращих у світі». На думку М.М. Гришка, Сад мав «...бути центральним республіканським заповідником видових, а з багатьох рослин – і сортових скарбів». Як бачимо, в цьому вчений не помилився. Нині у колекціях НБС зберігається понад 13 тис. видів і форм рослин з усіх куточків земної кулі. Становлення й вивчення їх значною мірою пов'язані з діяльністю М.М. Гришка та його учнів і послідовників. На підтвердження цього нагадаємо, що М.М. Гришко керував розбудовою НБС від 1944 по 1958 рр. Під його керівництвом була проведена величезна робота зі створення колекційного фонду рослин, надто таких важливих, як азалії, бузок та троянди. Останні поклали початок таким всесвітньо відомим моно садам НБС, як Розарій та Сирингарій. Сьогодні їх колекції є найбільшими в Україні як за площею, так і за видовим і сортовим складом, а також за кількістю відвідувачів та екскурсантів. Як бачимо, усе викладене – краще підтвердження творчої індивідуальності М.М. Гришка, його впливу на стан та розвиток прикладної ботаніки, сортознавства та селекції в Україні.